

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

29-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és Kisfaludy-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félévre 5 ft. egész évre 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám.

MEGINT A KRITIKÁRÓL.

(Szász Károlynak.)

I.

E lapok hasábjain ön már két ízben szólalt föl ellenem. Első polemiája Zalár költeményei ügyében történt, midőn engemet és Erdélyi Jánost Zalár elfogult és igazságtalan kritikusaiknak nevezett *). Eljárása nem éppen szabályszerű volt, sőt csodálatosnak is mondhatnám, ha ugyan már rég meg nem szoktam volna az ilyesmiken fenn nem akadni.

Ön Zalár „Borúra derű“ című *ujabb* költeményeit nagy részt becseseknek találván, rossz neven veszi tőlem, hogy *régibb* költeményeit nem igyekeztem méltányolni. „Mert — úgy mond ön — ha Zalár csakugyan oly minden tehetségtől üres volna, mint Gyulai föltünteteti: a „Borura derű“ soha sem születhetett volna. Mert bár a vak is talál garast, de a kezünk alatti füzetben nem csak egyes szép költeményekkel, minőket alább kijelölendünk, hanem egy határozott és elvitázhatlan tehetséggel találkozunk.“ Örömet elismerem, hogy ez *ujabb* költeményekben haladás van, habár Zalárt most sem vagyok képes annyira méltányolni, mint ön. Azonban tegyük fel, hogy *ujabb* költeményei oly jók, mint ön hiszi, vagy éppen valóságos remek. Mit tartozik mindez reám, ki Zalárnak csak *régibb* költeményeit bíraltam s jövőjéről sem jót, sem rosszat nem jósoltam. Balzac hosszas ideig csak rossz regényeket irt, melyeket sem a közönség, sem a kritika nem méltányolt,

midőn azonban később Franciaország egyik legjelesb regény írója lön, senkinek sem jutott eszébe kérdőre vonni a kritikusokat, hogy *régibb* rossz regényeit miért nem méltányolták a leendő jók fejében. Ön, úgy lát-szik, a polemiának egy egészen új nemét akarja divatba hozni, mi eredetinek ugyan elég eredeti, éppen mint a Vida borkorságos embere, de valamint az határozottan rút, úgy ez is határozottan értelmetlen.

Menjünk tovább. Ön elismeri, hogy az általam megrótt nagy hibák megvannak Zalár *régibb* költeményeiben, de egyszersmind azt állítja, hogy csak némelyekben s a költő teljességgel nem esett e hibák martalékául. „Mi volna tehát ez esetben — folytatja — az elfogulatlan kritika kötelessége? Bizonyosan nem a feltétlen ócsárlás, hanem a tévut vagy hibák kijelölése mellett a helyes irány kimutatása s a tehetség méltatása.“ Jól van, uram, de először is engedje megforditanom e kérdést. Mi volna tehát a védelem és támadás ez esetében a lovagias polemia kötelessége? Bizonyosan nemcsak elfogultnak nevezni az ellenfélt, hanem egyszersmind a vita alatti pontot egy pár eszmécskével felvilágosítani. Ön mindezt nem teszi, sőt céljára sem tartozónak állítván, elégnék tartja bátran kimondani azt, hogyha Zalár olyan volna, mint a minőnek feltüntettem, nem írhatta volna ez *ujabb* költeményeit. A bátorságban nincs hiány, de egy értelmetlen phrasis még nem fegyver. Önnek kötelessége lett volna Zalár *régibb* költeményei-

*) Szépirodalmi Figyelő 9, és 10. szám.

nek fényoldalait egy pár vonással rajzolni vagy legalább utalni ama nagy számu szép költeményekre, hogy a vitának kiindulási pontja lehessen. Így nincs miről vitatkoznunk; önnek semmineműi aesthetikai fejtegetéssel nem tartozom, s mindaz, mit e tárgyban még felelni akarok nem egyéb mint helyreigazítása ön oly nemű idézeteinek, melyek szeliden szólva nem elég szabatosak.

Ön azt mondja, hogy én Zalártól mindent, de mindent megtagadok és semmi, de épen semmi jó tulajdant nem fedezek föl benne. Ez nem épen így van. Elismertem, hogy Zalár irt egy pár élvezhető költeményt is, hogy ellentétei néhol sikerülnek, csak oly költeményt nem találtam gyűjteményében, mely mélyebb hatást tett volna reám, s melyet mint kitünőt képes lettem volna méltányolni. Sőt tudván, hogy irodalmunkban divat a legelhibázottabb művek vagy gyűjteményeknek is némi jó oldalát érinteni, ha egyebet nem, legalább a csinos nyelvet és hazafias buzgalmat, jónak láttam némi mentséggel állani elő. A többek közt így szóltam *) : „ott hol a költői szellem, a helyes irány lüktetését érzem, nem fogok aránylag csekélységekben fennakadni, de ott, hol mind ebből semmi, miért bájboljanak el aránylag csekélységek. Ezt tegyék meg mások, minthogy meg is teszik, mert kritikánknak ez főszempontja. Nekem nem egyes, talán élvezhető, költeményekből kell és szabad megítélnem a költőt, hanem az egész szelleméből.“ Most is azt hiszem, hogy a kritikusnak épen oly kevésbé tiszte méltányolni az alapjokban elhibázott művek egyes szépségeit, mint elítélni a valóban sikerült műveket egyes hibákért; oly versgyűjtemény, melyben egyetlen kitünő költemény sincs, nehány türhető fejében, nem várhat érdemleges méltánylatot. A positiv nagy hibákért nem nyújthatnak kárpótlást holmi negativ érdemek. A fény- és árnyoldalak pontos kiemelése csak oly műveket illethet meg, hol nagy hibák és nagy szépségek váltakoznak. Az aránylag csekélységek itt sem jöhetnek szóba sem egyik sem másik részről. Az ön által annyira s oly méltán tisztelt Macaulay Montgomerynak „Az isten

mindeniütt jelen valósága“ és „Sátán“ című költeményeiben nem talált semmi méltányolni valót, pedig az első tizenegy, a második két kiadást ért, s bizonyosan mind két műben több az élvezhető, mint Zalár régibb költeményeiben. Aztán én a „Budapesti Hirlap“ tárczájában közlöt „Szépirodalmi szemlémben“ nem annyira egyes költöket bíráltam, mint a legújabb lyra szellemét vettem bírálat alá. Ezért csak a legjellemzőbb vonásokat lehetett czélom kiemelni, mi a jelen esetben fájdalom nagy részt egyre ment ki a körjelek feltüntetésével. Zalárt mint a világ-fájdalmas affectatio, a képzelet rakoncátlansága, a tulzás és dagály kiváló képviselőjét mutattam be, mert költészetében ezeket találtam legjellemzőbb vonásoknak. Jól tudom, hogy Zalár irt oly költeményeket is, melyeken költészetének ez annyira jellemző vonásai kevésbé, vagy épen nem tűnnek fel, de leszámítva egy pár türhető költeményt, ezekben is hiányzik vagy a költői felfogás, vagy a költői kivitel, egy szóval a valódi alkotás. Költészetének ez oldalát csak általában érintém, s épen ide vonatkoznak e szavaim is : „Zalár a formában is hanyag, úgy versel, mintha prózát írna s költői szelleme is igen rokon e prózaisággal.“ Ön egy kis változtatással idézi e mondatomat s a *prózaiságot* ír *e prózaiság* helyett, alkalmasint azért, hogy aztán alább mint következetlenséget tüntethesse föl, „melylyel Gyulai mindazt mit eddig mondott, lerontja, mert ha a próza jelleme a józanság, hideg számítás s értelmesség, hogy lehet prózainak jellemezni oly író, ki szerinte örült, tulzó, rakoncátlan képzeletű.“ Ön szerint tehát a dagályt, affectatiót, a tulzást semminemű, még aesthetikai szempontbul sem lehet prózaiságnak nevezni, ellenben az értelmetlenség, számítani nem tudás és badarság, mint a költői szellem szükségképi alkatrészei, szerepelhetnek. Nincs szükségem reá, hogy magamat mentve e hittét eloszlassam. Idézett soraimban nem ilyesmire czéloztam s csak azt akartam mondani, hogy Zalár mind a kül, mind a belformában gyöngé. E kifejezés *próza* a külformát jelenti, ez pedig : költői szelleme is rokon *e prózaisággal* a belformára vonatkozik, mit az *e* szócska eléggé kiemel, vagy más szóval : Zalár kívül belül formátlan.

*) Lásd Budapesti Hirlap 1855. 783. sz. Tárca.

Hogy ebben valami következetlenség volna, teljességgel nem látom át, legfeljebb nem a legvilágosb kifejezéseket használtam, mit szívesen elismerek.

„Gyulai, hogy egy előre kimondott s bár nem egészen alaptalan, de mégis tulzó és mérész állítást (t. i. hogy az 1850—55. évi magyar lyra nem egyéb, mint Petőfi utánzása) par force kivigyem, mindent megtagad költőnkől“ mondja ön a többek közt. Tehát csak azért nem találtam Zalár költeményeiben méltányolni valót, hogy tulzó állításmat par force kivigyem, tehát rögeszméből indultam ki, vagy rögeszmét vettem föl személyes ellenszenvem palástolására. Hihetesen önnek e gyanura igen alapos okai lehetnek, s bár ez okokat nem említi meg, teljességgel nem szándéksom olyasvaddal állani elő, mintha ön tulment volna a kritika jogain. Meglehet — sőt ugy is van — önnek nincs igaza, de azért nem követett el irodalmi illetlenséget s még kevésbbé becsületsértést azzal, hogy szándékomat igyekezett kutatni s állításmat vagy korlátoltságból vagy tisztátlan forrásból hiszi származottnak. Én mindig elismertem a kritikus azon jogát, hogy a felfogás szabadságánál, sőt szükségénél fogva a sorok közt is olvasson s valamely műnek ne csak bevallott, hanem be nem vallott irányát is bírálja, a mennyiben állításainak a deductio, inductio vagy analogia útján némi alapot képes találni. Nekem hát elvben, ugy szólva jogilag, nincs semmi sérelmem. De bezzeg van ám önnek, ki „Még néhány szó a kritikáról“ című elenem írt cikkében megtiltja a kritikusnak az író erkölcsi intentióit kutatni. Ime Szász Károly gyakorlata mennyire ellenmond Szász Károly elméletének. Mindez nem tartozik reám, lássa a kit illet, mindamellet lehetlen az ön által megtámadott cikkemből nem idéznem e sorokat: „Honnan ez ellenmondás, melyet mindennap tapasztalunk? Részint onnan, mert az önérdék és szenvedély csaknem észrevétlen módosítják elveinket, részint, mert bizonyos személyeskedés és illetlen élesség nélkül lehetlen az irodalmi és politikai vita, leginkább pedig onnan, mert a társadalmi illem szabályait akarjuk kitűzni az irodalomban is.“

A mi rögeszmémet illeti, szintén egy kis felvilágosítással tartozom, mert ön állításmat

némi módosító árnyéklatok kihagyásával közlöt. Amaz ön szerint famosus (e kifejezést rendesen a berüchtigt értelmében szokták venni) cikksorozatban nem czéloztam minden magyar lyricusra, kik az 1850—55 közti időszakban irtak, csak bizonyos csoportozatra, csak a par excellence legujabb lyrára. Megtetszik ez következő idézetekből: „A lefolyt hat év alatt irodalmunkban igen zajos lyrai mozgalom keletkezett. *Néhány régiebb és egészen új költő* határozott vonásokkal kijelölt csoportozottá alakult, *mint par excellence a legujabb lyra képviselője*. S mi e legujabb lyra lényege, melyet költőink, hol költeményeikben, hol élöszavaikban tanná emeltek? oly téveszmék összege, melyek szerint, mint cikkem elején is megjegyzém, a költészet alig lehet több, mint bizonyos conventionalis tartalom conventionalis formája: tehát művészet helyett mesterség, ihletés helyet affectatio. E legujabb lyra az ujdondászok tapasztalásai közt ünneplé fölavatását, mint eredeti sajátosságaink, a melegség, természetesség és genialitas lyrája s ugy mondják, hogy a közönség tetszésével találkozik.“ Ismét alább: „Legujabb lyránk tökéletes felfogására szükség Petőfi költészetének főbb jellemvonásait szem előtt tartani, mert legujabb lyrikusaink *nagyrészt* az ő tanítványai vagy teremtvényei. Az irodalomtörténet bizonyítja, hogy a költők mindig hatnak egymásra s annál inkább, minél rokonabb szelleműek, de e természetes hatás és az utánzás közt nagy a különbség. Petőfi hatása legujabb lyránkra egész az utánzásig, vagy mi azzal együtt jár, a torzításig terjedt. Ujabb lyrikusaink ugy tettek, mint Nagy Sándor vezérei királyuk halálakor: felosztották a birodalmat, hogy semmivé tegyék. Mindenik kikapta a maga részét és mindenik elpazarolta. Legujabb lyránk nem egyéb, mint Petőfi költészetének ereje enerválva, vagy gyöngeségei tulságig vive. Lyrai gyűjteményeinkben untalan Petőfi egyénisége, eszméi, érzése, hangulatai, rhythmusa, kifejezése, változataival, ismétléseivel, vagy torzításaival találkozzunk. Ujabb kiadásai ezek Petőfi verseinek a gyöngébbek kedvéért s néha a gyermekek számára. Innen ujabb lyrikusaink annyira hasonlítanak egymáshoz, mintha testvérek volnának. Valóban testvérek is,

legalább tejttestvérek, kik ugyanegy múzsa emlőjén szittak táplálékot. A különbség köztök csak az, hogy egyik vegyesebb s némi eredeti színezetben jelen meg, mint a másik, s az osztályban egyiknek egy, másiknak más rész jutott.“ *)

Az aláhuzott szók eléggé megmagyarázzák, hogy az 1850—55 közti magyar lyrát mennyiben neveztem Petőfiutánzásnak. Most már csak az a kérdés, igaz-e állításom. Legalább bebizonyítani törekedtem, még pedig meglehetősen részletességgel, mi ellenében ön csak a „tulzó és merész“ epithetonokat állítja döntő okokként. Tulajdonképp nem nekem kell bizonyítani, hanem önnek. Nekem nincs más teendőm, mint fejtegetéseimre hivatkozni, melyeket most még egy pár megjegyzéssel kell kísérem. Amaz állítás kimondására nem kellett sem éles elme, sem valami bátorság. Oly szembeötlők voltak a jelenségek, hogy minden gondolkozó ember észrevehető, s a szántsándékos tulzást is fölölegessé tette a való. Azóta hat év tölt el. A régibb költők fejlődtek, újak állottak elő s mégis állításom sok tekintetben ez utóbbi hat évre is illik. S mit tapasztalunk? A kritika most is csak olyanmű húrokat penget, a minőket én ezelőtt hat évvel. E lapokban a Bulesu költeményeiről irt jeles bíráló a többek közt egyenesen kimondja: „Igy vagy amugy, de még folyvást a Petőfi képerre és hasonlatosságára teremtetiünk.“ Sőt vannak oly bírálók is, kik csak ugy tudnak valakit megdicsérni, ha azt mondhatják róla, hogy Petőfiutánzó. Székely József azzal dicsérte meg Tóth Kálmánt, hogy Petőfi „Szerelem gyöngyei“ből néhány szem lehullott s Tóth Kálmán megtalálta. Zilahy Károly, midőn Vajda eredetiségét akarja kiemelni, így szól: „Mintha Petőfi a „Felhők“ből vagy 1847-ki borongó költői korszakából egy darabot elvesztett s azt Vajda megtalálta volna.“ Szintén ön is ehhez hasonlót mond Vidáról, csak más változatban, őt Petőfi kisöcsésének nevezvén. Tehát mind azok, kik nem lenek örömet a Petőfiutánzásban, mind azok, kik azt érdemül tudják be, egyaránt elismerik, hogy csakugyan létezett, vagy létezik Petőfiutánzás. Ugy látszik, hogy e tekintetben nem-

csak én vagyok tulzó, hanem kritikuskaink majd mindenike, ugy látszik, hogy az én rögeszmém oly kevéssé rögeszme, hogy csaknem megszilárdult közvélemény.

„Állítja a többek közt — mondja ön rólam — hogy egyenesen Petőfi „Örültje“ adott okot és alkalmat bizonyos örült költészet kifejlődésére, melynek kiváló képviselője gyanánt Zalárt és Tóth Endrét nevezzi.“ Ezt nem épen így mondtam. Az idézetek itt is legjobban felvilágosítanak mindent. „Legyen szabad kérdenem: — mondám a többek közt — miért akarnak a költők örültek lenni? E kérdés se gorombaság, se sértés nem lehet. Én nem merném kimondani, ha magok a költők nem vallanak be. Tóth Endre kéjelegve érez oly lélekállapotot, melyet szelid örültségnek nevez:

Mégis itt vagy, mégis látlak
Itt érezlek szívem körül,
Mint az árnyat, mint a vágyat
Test gyanánt a szelid örült.

Zalár alig várja a pillanatot, hogy megörülhessen. Az „Egy frenelozhoz“ czimzett költeményben mind az örültség boldogságát festi s a többek közt így szól:

Az örült hajsziálát is lengetik tán
Szelid fuvalmak, csendes lágy szelek,
Jőj nyájás szellő — így kiáltok akkor —
Az én fürtim borostyán levelek.
Byron babérát is te csókolgattad,
De az nem volt ily szép zöld korona;
Nem egy nemzet, nem a világ tevő ezt
Fejemre, hanem az isten maga.

Honnan ez örült költészet? Megmondom. Petőfi irt egy „Örült“ czimű költeményt, mely nem egyéb, mint egy örült ember lyrái monologja s mint ilyen igen jeles. Lyrikusaink annyira megszerették e költeményt, hogy a tébolyt a legköltőibb érzésnek kezdék tartani. Képzetelek, kedélyök öntudatlan oly lázas hangulatot váltott, minő sem a szenvedély vagy fájdalom, sem az elragadtatás vagy kétségbeesés költői nyilatkozása. Feledték, hogy a mi objectiv költeményben helyén van, subjective izetlen és nevetséges is lehet. Aztán irt Petőfi egy cyclus sötét epigrammot, melyeket „Felhők“ czim alatt adott volt ki, s melyeknek nagy része, néhány valóban szép költeményt kivéve, pusztán csak dagályos ellentét vagy

*) Budapesti Hirlap. 1855. 721. sz. Tárca.

bizarr ötlet. Lyrikusaink a képzelet merészségét bámulták bennök és vakmerők lettek, majd bölcselmi mély eszméknek hitték s innen kezdék meríteni világnézletüket.“*) Lát-hatni e sorokból, hogy Petőfinek nem csak az „Örült“jéről szólottam, valamint azt is, hogy mily értelemben használtam az örült költészet kifejezést. Átalában Petőfi költészetének azon oldalát vettem kiindulási pontul, melyet holmi átkozódó harag, boszus meghasonlás és evődő reflexio jellemez. Kiteszik ez több, de kiváltképp e következő helyből: „Petőfi ugynevezett világfájdalmán (mert én nem tartom annak) mindnyájan osztoztak újabb lyrikusaink. Azonban a míg Petőfi költészetének e gyöngeségét bizonyos jóhiszemű, hitető önámítással és rendkívüli tehetségének erejével fedezte, utánzóí nyiltan és nevetségesen affectálnak s a bizarr ötletek és dagály egész költészetét alkotják meg. E téren leginkább Tóth Endre és Zalár tűnnek ki.“**)

Mindez hagyján! A miről szólani akarok, sokkal nevezetesb. Önt Zalár iránti rokonszenve igen messze ragadta, egész a ráfogásokig. Oly vádak ellen is igyekeznek őt menteni, melyeket távolról sem mondtam. Ugyanis ön néhány kenetes sort idézve Zalár újabb költeményeiből, egész önelégültséggel így kiált föl: „Azt hiszszük, ezen idézetek is elég világot vethetnek azon kérdésre, vajon igazán oly setét, vigasztalhatlan s önkínzó-e Zalár költői hangulata, mint idézett bírálói hiszik felőle.“ Ez azt teszi, mint ha én Zalárt azért támadtam volna meg, mert vigasztalhatlan világfájdalmas költő. Mellőzve azon eredeti logikát, mely szerint ön Zalár újabb költeményeire hivatkozik a régiokról mondott ítélet ellenében, elég lesz csak annyit jegyezni meg, hogy mindebből egyetlen szó sem igaz. A vigasztalhatlan, a világfájdalmas költészetet bizonyos pontig még védtem némely egyoldalú kritikus ellenében. Ime vége cikkem azon részének, mely a világfájdalomról szól: „S én, ki, mint kritikus, először is költészetünk komolysága és őszintesége mellett küzdök,

mi nélkül nincs költészet s mit annyira lábbal tapodtatni látok, hajlandó vagyok azt mondani lyrikusainknak: legyetek hát világfájdalmasak, homlokotokon büszkeséggel, ajkatokon gunynyal, szívetekben boldogtalansággal, esetek kétségbe ha nem tudtok lelkesülni, gyűlöljétek ha nem szerethettek, de igazán s egész lelketekből, csak az istenért ne affectáljátok azt, mit nem éreztek, s épen a naiv Petőfi mesterkélty gyöngeségeit ne tegyétek nevetségesekké. De mielőtt eltökélnétek magatok a világfájdalomra, tudjátok meg, hogy a világfájdalomhoz kétely kell, s ez bizonyos bölcsészeti műveltség eredménye, mit ti pedansságnak neveztek; hogy a világ fájdalomhoz oly élmények kellenek, melyeken ti alig mehettetek át, s melyeket nem is tanácsos megpróbálni; hogy a világfájdalomhoz eszményies ábránd s mély kedély kell, mi szerintetek nem magyaros és férfiatlan; és végre ne feledjétek, hogy blazirtság és naitivítás, világfájdalmas és népi költészet ellenkező dolgok, e két szerepet nem lehet egyszerre játszani, s ha még is komédiázni van kedvetek, könnyen úgy járhatok mint Réthi járna, ha Hamlet szerepében lépne föl.“*)

Most már nincs egyéb hátra, mint áttérnem ön második polemiájára, mely e lapok olvasói előtt szintén ismeretes. De mielőtt ezt tenném, nem tehetem, hogy egy jó tanácsot ne adjak önnek, mintegy cikkem tanulságaképp. Legyen ön kiméretlen, gunyos, sőt goromba, a mennyire jó izlésű ember az irodalomban az lehet, csak az istenért ne használja ama lovagiatlan fogásokat, melyek az érdemleges vitát lehetlenné teszik. Vegye figyelembe gr. Dessewffy Aurél e találó mondatát: „A vitatások mezején azon főszabályon kívül, mely szerint a vitatkozóknak közös basisból kell kiindulniok, alig van más fontosabb annál, hogy az ellenfél állításiban ne a mellékes árnyékatokat, hanem a fő dolgot lássuk; ne azokra, hanem erre fordítsuk fő figyelmünket, s végre hogy se többet se kevesebbet annál, mit valóban mondott s mondani akart, vele ne mondasunk.“

GYULAI PÁL.

*) Budapesti Hirlap. 1855. 752 és 753. sz. Tárca.

**) Ugyanott 751 sz.

*) Ugyanott 751. sz.

KÜLIRODALOM.

A HELLEN KÖLTÉSZET a jóniai szigeteken.

A jóniai köztársaság területe három nagy és számos kisebb szigetből áll. Az előbbieket három csoportot képeznek; melyek egyike, Görögország partjainak hosszában, a hajdankori Ulysses királysága, azaz, Cephalonia (Cephalénia), Theáki (Ithaka), Zante (Zacynth) és Santa-Alaura (Leukádia); másika Corfu (Coreyra) és Paxo (Erikusa); harmadika Cerigo (Cythéra) és Cerigotto.

Ezek közül Cephalóniának van a legnagyobb terjedelme; égalja szép, talaja termékeny, de lakosai elhanyagolják s csak szőlőtermesztésre szorítkoznak. Ellenben a tengerészet napról napra növekedőben van. A görög rendületlen hajósok, midőn a függetlenségért harcolnának, kitüntették magukat a sokkal erősebb török és egyiptomi hajóhadak ellenében, s Kanárisz és Miaulisz neveit még most is tisztelettel említik Nyugat tengerészei. Ha Cephalónia lakosai csakugyan Mykale és Szalamisz győzőinek ivadécai, látszik hogy amazoknak élénk eszöket s hagyományos heveskedéseket is örökölték. Vajon olvasták-e Thucydid munkáját a peloponnézi háborúról, a kik a mai görögöket belviszályokról vádolják s ezekben az elkorcsosodás jeleit látni akarják? Ha Cephalónia lakosai nem szeretik az angol protectoratust, ez nem azt tanusítja, hogy elkorcsosultak, hanem hogy annyi iszonyu csapások daczára megőrzék a függetlenség utáni vágyat.

Zante égalja vetélkedik Cephalóniával s lakosai jobban használják föl talajukat mint szomszédaik. Olajbogyón és szőlőn kívül, nagy mennyiségű narancsot, citromot, gránátalmát és őszi barackot termesztnek. A termékeny földek legnagyobb részt nagybirtokosok kezeiben vannak, kiknek törekvéseik különös ellentétben állnak a görög népfaj hajlamaival, mely az egyenlőség barátja. Herodot mondja (IV. K. 195. F.) hogy Zacynthban tavak vannak, melyekből a lakosok nagyon jó szurkot huznak ki, ugyanezt teszik még napjainkban is, Chandler és Spon, hires utazók, állítása szerint, igazolván Plinius mondását (Histor. nat. XIV. K. 22. F.) : „Asia picem Idaeum maxime probat, Graecia Piericam.“

Theáki (Ithaka) bérczes sziget, s bővelkedik kecskével és sertéssel, melyek már Ulysses korában is fő kereset ágát képezék. Lakosai, mintegy nyolcezeren, még most is szeretnek távolban szeretszét kalandozni, főleg pedig a Fekete-tengeren.

Santa-Maura, a hajdani Leukadia, nagy hirben áll Artemisiának és Sapphónak ott történt haláláról. Mindketten szerelmesek levén, leugrottak

Leukasz hegyéről, hogy feledjék szerelmöket; mivel Venus is, ki Adonisba volt szerelmes, Apollo tanácsára onnan leugorván, szerelméből kigyógyult. De az istennő, halhatlan levén, nem veszélyeztette életét, ellenben a szerelmes halandók többnyire halva rogytak le s így csakugyan kigyógyultak szerelmükből. — Santa-Maurát csak egy csatorna választja el a szárazföldi Görögországtól, azért tizenhétezer lakosa legjobban megőrizte az összes jóniaiak közül a hellenek nyelvét, szokásait és jellemét, s mindig kész volt vitézségével segíteni szomszéd testvéreim. A sziget főtermesztményei olaj és bor; azután gyapot, selyem, len, buza árpa és zab.

Corfut Ulysses korában a kitünő Alcinous, a phaeakok királya, kormányzá; ma egy angol lord-biztos helyettesíti Alcinoust. 1850 előtt nagyon is háttérbe szorultak vala Corfuban a hellen nyelv és szokások s déli Olaszország divatja vivé a főszerepet. De a szabadelvű reformok fölébreszték 1850 óta Corfu lakosaiban a mult emlékeit. A sajtószabadság, a hivatalosnak és nemzetinek nyilvánított görög nyelv s a jóniai parlament vitatkozási szabadsága, hathatósan éleszték a görög szellemet. Ma Corfu lakosai épen úgy ragaszkodnak görög nemzetiségökhöz, mint a többi jóniai szigetek, s egyetemet is alapítottak.

A jóniai szigetek kedvező fekvése és területi gazdagsága gyakran csalogatott oda külföldi hódítókat. 1797-ben a francia kormány serei foglalták el. Ezeket fölváltották 1799-ben az oroszok és törökök s megalapították a *hét sziget köztársaságát*, saját protectoratusok alatt. De már 1809-ben az angolok uralma alá került a köztársaság, csakhogy ezen uralmat is protectoratusnak keresztelték. 1817-ben új alkotmányt tukmáltak a jóniaiakra, mely semmibe sem vette nemzetiségök jogait. Szóval ugyan hirdették az angolok, hogy ők oltalmazzák a belhoni elemet, de tetteleg korlátlanul uralkodának, a sajtószabadságot elnyomák, görög népnek angol és olasz nyelven osztogatának parancsokat, s az adót, tekintet nélkül a köztársaság jövedelmeire, mesés nagyságra emelék. Ezen alkotmány célja nem volt egyéb, mint a jóniaikat a brit koronának hű alattvalóivá átváltoztatni. De ezen törekvést megghiúsíták mind vallási, mind politikai okok.

A görög papság mindig ragaszkodott hellen nemzetiségéhez. A nemzeti ügyet isten ügyének tartotta. A szárazföldön élő görög papok nagyon irtóztak az idegen uralomtól, mely a félholdnak a kereszt fölötti diadalát szentesíté, a jóniai szigetek lakók pedig gyanus szemmel nézék az angol protectoratust; mivel ez nem szívesen látja a Bol-

dogságos szűz Mária és a szentek tiszteletét, melyet a görögök lelkesedéssel üznek. A bibliai társaságok propagandája is, melynek az angol protectorok kedvezének, a legnagyobb fokig ingerelte a kedélyeket, úgy hogy Santa-Maura bérczalkosai meg is rohanták a brit csapatokat. Jóllehet az angolok elfojtották a zendülést s többeket föl is akasztottak, azért még sem csillapult a népförrognás, mivel épen akkor tört ki az 1821-ki forradalom a szárazföldi Görögországban, mely a jóniaiakat is újra lelkesíté. Az angol protectorok hasztalanul hoztak dracói törvényeket a lelkesült népmozgalmai ellen, mivel lord Byron, ki több eszélyvel bírt mint a lord-commissáriusok, képviselte a görög harcosok sorában a szabad Angliának igazi érületét, melynél fogva végtére az angol politika is fölkarolta a hellenek ügyét. De a jóniai szigeteknek csak az 1848-iki események következtében tön engedményeket, melyek az 1850-iki alkotmányban vannak szentesítve.

Ismervén már most a jóniai népségek függetlenségi szellemét, lássuk vajon nyilatkozik-e ez költőikben is.

A ki Jóniát meglátogatta, könnyen átlátja, hogy ott a költészetet sok ideig a természet szépségei iblették. Csak 1821-ben szállt le Jóniába a szárazföld bérczeiről egy éltető fuvalom; s ez idézte elő Zanteban gróf Szolomosz Dénes *Énekét a szabadságra*, melyet Európának majdnem minden népe lefordított; s mindenki megtapsolá Szolomosznak férfias gondolatait. Több év mulva megjelent tőle a *jóniai anthológiában*, „Lambrosz“ című költeménytöredéke. A minden metély által megfertőztetett Lambrosz három gyermeket nemzvéen Marival, elárulta a szerencsétlen nót, s gyermekeit éhen hagyta meghalni. Üldöztetve lelki furdalásaitól, husvét estéjén bemegy egy puszta álló templomba, földre borul s bocsánatot kér istentől büneiért. Megrémülvén a szent hely ünnepi csöndétől, azt képzeli magában, hogy az istenség nem hallgatja meg imáját; s vad dühében káromkodik, átkozza a szenteket s ki akar rohanni az örökkévalónak szentélyéből; de midőn kinyitja az első ajtót, egyik gyermekével találkozik. Elborzad s egy más kijáráshoz siet, de itt második fiát látja. Végre a harmadik ajtónál legifjabb gyermekére akad s ez utját állja. E siránkozó lelkek atyjok füleibe dörgék, mintegy fenyegetését az isteni igazságnak, a husvétii köszöntést: *Krisztus föltámadt!* — Lambrosz kétségbeesetten futamodik; az árnyképek utána; körülveszik kiaszott karjaikkal; s csak hosszabb idő mulva hagyják el, visszatérendők az árva sirba. — Lambrosz, istentelenségének tetőpontján, gyalázattal illeti a feszületet s futásnak ered a sötétség borította mezőkre.

Ezen műdarab valóban megragadó, drámai hatásu.

Zante költőjének halála után a leukádiai Valaoritisz Aristoteles tolmácsolta a haza fájalmát a *Borostyán és csalogány* című költeményében, melyben a csalogány az elhunytat jelképezi.

— Hullámok (mond a dalnok,) feketítésétek habotokat, és ti bérczek, havatokat; mert eljött a tél és a csalogány nem hangicsál többé, a csalogány, mely a dombok csucsain lakozék. Sirjatok hegyek és bérczek, a csalogány nem énekel többé.

— És te, örökké zöld hellen borostyán, mely virágaidat az éj harmatában fürdetéd, hogy szebbnek és pompásabbnak látszassál neki, szólj, miért nem énekel többé a csalogány?

— Ő érzé a távrolról érkező tavaszt s elébe sietvén, hogy első legyen ölelésében, talán elrepült karjaiból.

— Mikor jön már el a tavasz, hogy a hó elolvadjon és a zivatatok hallgassanak? Akkor megérkeznek majd a fecskék, és te, borostyánom, kérdezősködni fogsz náluk saját sorsodról. Ki tudja, mit fognak neked mondani!

— Vigasztalódjál borostyánom; nem csak te várod barátodat, a csalogányt. Ha tudnád, mennyi tetemek s sirban fekvő vitézek fohászoknak visszatérése után!

— Ők hallották énekét a csata első napján, mint valamely harsonát, mint az orkán zaját; s azonnal megdördültek Agrapha bérczein a villámok; a puskák lángolóának; a kardok villogóának.

— Istenem! mily édesen ringaták a csalogány énekei mennyei összhangzatuk által ezen vitézeket, ezen orozlánokat, midőn haldokoltak s vérökben nyujtózkoztak ki a földön, mélyen elalvandók!

— Harmincz év mult el mint egy nap, s ő mindig meglesé, kérdezé az Olympról fuvó szelet, vajon mi hirt hoz, s villog-e még a félhold Pinduson?

— Oh mily öröme volt a szegény csalogány-nak, mint szállong ide s tova, mint ifjul meg, midőn hallja, hogy ott a magasban, Thessáliában, görög kard nyitja föl a sirokat!

— Ő visszagondolt ifjuságára, első énekeire, s magányában újra kezdé titokszerűleg csicseregenni; de fájdalom! utolsó hangjai gyászénekre változtak, s velök elrepült végső sohaja!

— Kicsoda fogja most fegyverre szólítani a hideg tetemeket? Minő angyal fogja fúni a föltámadás harsonáját? Minő madár hoz majd örömtelvé reményt és vigaszt a holtaknak?

— Záródjanak be a sirok, nőjjon rajtuk a fű s nyugodjanak a holtak. Isten tudja, hány tavasz, hány év fog elmúlni, miglen ismét egy csalogányt látnak, melynek áldott hangja eldalolja nekik a kikelet dalát.

TÉLFY JÁNOS.

(Folytatjuk.)

T Á R C Z A.

EBÉD UTÁN.

A gazdag Földes ur ebédre hivatott,
Mert, — úgy mond — tiszteli a költőt s a papot,
Tudom, tudom . . . s aztán egy két lármás ebéd :
Hogy a nagy pártfogót játszassuk, már elég.

S ki asztalához egy ily embert ültetett :
Azzal csak házának szerez becsületet ;
Oh a divatlapok tudatják mindenütt . . .
S boldog halandó az, kit a hir dobra üt !

Nos tehát, az ebéd estére végbement,
Gazdag volt s a szakács nagy mester, annyi szent ;
S a bor, a bor! — az sem állhat meg ez előtt,
Mit az isteneknek a bájós Hébe tölt.

A kávé és szivar dicső volt egyaránt,
Mint a bűvös *hasis* akkép hatott reánk ;
S minthogy van zongora, vannak kisasszonyok :
A többit sejteni nem lesz nehéz dolog.

Láttuk kertjét, lovát, — láttunk sok egyebet,
Mindent magasztalánk, — gondolni is lehet! —
És aztán, hogy végül maradjon a java :
Hová bevezetett az a könyvtár vala.

Mondá, — s keble dagadt az önérzet miatt —
Hogy ő könyvekre sok százat, ezret kiad,
De bár annyit kivisz író s irodalom :
E szellemkincsekben megtérül gazdagon.

Igaza volt. Ellent nem mondhatok neki
Mi pénzben s példányban a *számot* illeti, —
Könyvvel megrakva van a polcz, a fülke mind ;
— De nékem sok nem az mit ő *kincsnek* tekint.

Sirbolt az nem könyvtár, — fojtó lég, szag van ott
S üveg koporsókban sok idéetlen halott ;
Busan tündöklenek aranyzott czimeik,
S az *ítélet napja* sohsem jön el nekik.

Igaz, ha megcsuszunk sikárolt padlatán :
Egy futó mosolygást utólérünk talán ;
De aztán felderít, kibékít a salon :
Jó könyvek, (*Versünk* is!) lévén az asztalon.

Oh mily rontás is az s mily gunyos árvaság :
Hogy *mód, készség, izlés* együtt oly ritkaság!
Mig legtöbb sajnálja könyvért filléreit :
Ez tudna s nem vehet, — amaz veszem de *mit* . . .!

Az én uramnál ép az érzés, értelem. —
Jó s bolondgombában ki választást teszen,
A kinek kedves a tisztán szórt garmada :
Ime, könyveinek szemét két harmada!

Az ő szemében *egy* szobrász s kőfaragó,
Miképen egy tészta kenyér és vakaró ;
Mit a lángelme irt, mit a kontár csinált :
Gyűjti, — gyűjti mint a pipát, fegyvert, csigát.

S ki a forintokért köteteket cserélt :
A sárba dobta ki pénzének a felét ;
Buzog, tesz, áldozik, — de céltalan s hülyén,
S így alig lendít a közműveltség ügyén.

És lám, lám! mindenütt mily tapintat, mi csin!
Minden tárgy izletes, legyen nagy vagy kicsiny ;
Kényelmes, gyönyörű butor, kocsi, fogat,
A fa- s virágcsoport műértelmet mutat.

Finom, nemes modor, — hibátlan öltözet,
Őszhangzik a szabás, a díszítés, szövet,
Mily választékos a váll, mente, főkötő . . .
Csak az olvasmányban az izlés *megölel*!

Könyv : könyv ; — regény : regény ; a hátulsó lapon
Esik a temetés vagy a lakadalom ;
Hát a vers, hogy mi az? no biz uramfia!
Rövidre nyírt sor, a végén kadencia . . .

Hanem elég, — ebből tán még nem lesz harag —
Hisz szavaim csupán Földesről szólnak ;
És aztán, hol eddig nem láttak szívesen :
Nekünk is megnyílt már a szőnyeges terem.

TOMPA MIHÁLY.

A MEGÁTKOZOTT LEÁNY.

(Történeti beszély a Rákóczy forradalom végnapjaiból.)

(Vége.)

A másnap reggeli lovaglászor Gábriéla utját Anicza lakása felé vette.

Midőn ez, kunyhójából kilépve, a deli amazont maga előtt látta, gunyos mosolylyal mondá :

— Lám lám kisasszony! Nem mondam-e, hogy még szükséged lesz a vén, rut és eszeveszett Aniczára?

Nekem — mond büszke és sértett hangon Gábriéla — semmi, — de atyám szólni kíván veled.

— Ugy-e? — kérdi torz mosolylyal a banya. Szolgálatára fogok lenni ő méltóságának. És neked kisasszony, semmi szólod többé hozzám?

— Épen semmi — mond egy megvető tekintet kíséretében Gábriéla, s nagyobb erősítésül kis lovagostorával ágaskodó paripájára ütött, mely egy nagy szökés után vágatva robbant tova onnan.

De ez a száguldás mindjárt a falun kívül szünni kezdett s elébb ügetésbe, majd lassu lépésbe ment át. Női természetét csak nem tudá annyira megtagadni a lovagnő, hogy a jósnő titka, mely egy egész ország sorsa felett döntenit készült, ne érdekelje.

Egy darabig tusakodni látszott még magában; végre egy hirteleni megrántással, lovának egyszerre az előbbivel ellenkező irányt adott s mint a szélvész száguldott haza felé.

Midőn lováról az udvaron lepattant, már újra szégyelni kezdé a tudvágy gyöngeségét s midőn már a küszöb előtt állt, visszaemlékezett a banya gunymosolyára s elhátározta, hogy — visszavonul.

Ekkor a banya éles hangja üté megfüleit.

— Rákóczy generalisai, uram, mindegyig családos emberek, kik feleségeiket gyermekeiket töletek való féltőkben magoktól el nem hagyják. Ha táborukban a dögvész ki üt, minden hihetőséggel el fognak pártolni urok mellől, vagy legalább is hasznavehetlen katonákká válnak, a legrosszabb eset-

ben is, ezerszer készebbek lesznek, habár urok hátán is, megbékélni.

— Ez igaz lehet; de hát ki fogja magára vállalni a dolog végrehajtását?

— Arról én már gondoskodtam. Van itt a faluban egy szép rácz leány, Iréne nevü. Ennek egy szeretője van a magyar táborban, kit élete árán is szívesen felkeres.

— De e vállalat által élete lesz veszélyeztetve.

— Nem kár; gögös, büszke leány s azon felül mindig a magyarokhoz huzott a szive; még atyja halálával is őt vádolják. Hadd veszzen. Egy kigyóval kevesebb lesz.

— Jó. Im vedd aranyaidat s további felszólításomig az egészet tartsd a legszorosabb titokban.

Gábriéla épen visszaakart vonulni, midőn az ajtó hirtelen megnyílt s rajta a banya undok arca vigyorgott elébe.

— Ej no, kisasszony, hát még hallgatónk is? Hát mégis csak érdekelnek az esztelen vén asszony szavai? Lám, lám! ki hitte volna? . . . Csak aztán, kérlek, atyád javáért tudj hallgatni is. Mert a ki kíváncsi, annak rendesen el is jár a szája.

E gunyra Gábriéla annyira felbőszült, hogy lovagkorbácsát a banyára emelte, midőn atyja az ajtón kilépett s beszólítá.

A banya kárörömmel biczegett tova.

— A jósnő titka, leányom, valóban olyan nagy becsü, mint a milyennek állítá. De mielőtt azt felhasználnám, okvetlenül jelentést kell róla tennem. Akarom, hogy tudva legyen, ki által történik a dolog, hogy a jutalmat, ha sikerült, ne mások élvezzék a felelősség pedig mást terheljen. De egy igen nagy baj van. Én magam a seregtől nem távozhatom; oly hű ember pedig, kire ily nagy fontosságú titkot bizhatnék, körömben nincsen.

— Itt vagyok én; — mond a szép leány, ostorával játszva.

— Te? S volna bátorságod atyád nélkül?

— Nyolcz napi lovaglás az egész. A mi

pedig a többit illeti, nem vagyok-e én férfi? Vagy azt az öltönyt, mely miatt e perczig nem látszom annak, nem könnyü-e megszerezni?

— De ha az udvarnál felismernek?

— Azt nem hiszem.

Gróf Péterffy gondolkozni kezdett: És ha felismernék? . . .

Annál jobb. A gyermek ellenállhatatlan szépségü bájait a férfi öltözet még jobban ki fogja emelni. Ő hirtelen, gyulékony természetü és akkor csak egy lépés a legfelsőbbig. Levelemben épen gyaníttatni fogom ezt vele.

— Jól van gyermekem — mond végre határozottan.

Nehezen bocsátlak el ugyan magamtól, de az ügy oly fontos s a te jövődre nézve is oly nagy befolyással lehet, hogy véteknél tartanám a halogatást. Holnap indulsz! Akarod-e Erzsidet magaddal vinni?

— Senkit, huszár kíséretemen kívül.

— Annál jobb, kevésbbé tarthatni az árulástól. De igaz, nem félsz-e a vén banya jóslatától gyermek? — mond gróf Péterffy leánya arcát hizelgően megcsippentve.

Gabriéla szemei megvillantak.

— Azt hiszed, hogy én félek attól?

III.

Gróf Péterffynek nem sokáig kellett várni a válaszra. Nyolcz nap mulva Gabriéla megérkezett.

Egész lényében át volt változva. Büszkén nyílt tekintete, melylyel oly daczosan tudta eddig a körülte hódolókat lesujtani, most tévetegen került az emberek vizsga szemeit. Az egykor nyájas gyermek nem ugrálta többé atyját körül; nem simogatá hizelgőleg az ősz fürtöket; Erzsike meséi nem voltak kellők többé; hösnője volt ő már oly mesének, melynek valósága felülmulá a parasztleányka képzeletét; de egyszerűsmind olyannak, mely nem birt többé a gyermeteg kedély örömeivel és elfogulatlanságával.

Zárkozott, titokteljes volt még atyja irányában is, s azon levelen kívül, melyet annak válaszul hozott, atyjának semmi faggatására bővebb felvilágosítást nem szolgáltattott.

Mindemellet gróf Péterffy ugy hívé, hogy leányát megértette, s miután Gabriéla szemeiből egy hosszab faggatás könyüket csalt ki, többé a dolgot elő nem hozta.

Ez események egész folyama alatt a szép rácz leány Iréne, magát veszteségei fájdalomának átadva, sőt vad természetü testvére Teodor által szemrehányásokkal illetetve, életének legszomorúbb napjait élte.

A szerencsétlen leánynak, ki a magyar huszártiszt iránt oly forró és szenvedélyes szerelemre gyult, most mindent egyszerre veszítvén, nem volt egyéb vágya, mint kedvesét még egyszer ez életben látni s annak karjai közt meghalni.

De gonosz fivére oly gondosan őrzé, hogy Iréne egyetlen lépést sem tehetett hire nélkül, s valahányszor a leánynak oly szándékát látta, mely a magyar táborba átszökés gyanuját költhette, mindannyiszor gátlólag lépett föl; sőt határozottan kinyilatkoztatá előtte, hogy előbb megöli, mintsem nemzetére és atyja házára ily gyalázat hozását megérje.

Ily helyzetben találta a szép rácz leányt a ravasz jósnő, ki bejárói által a falu minden házának titkait s így az Iréne és testvére közötti viszonyt is jól ismeré.

— Mennyire hervad az arczod, szép leány, — mond egy reggel Irénét a kapu előtt találva. Emlékszem reá, hogy néhány hét előtt tul a rendén is piros volt az

— Mi közöd hozzá? — kérdi a leány, mi közben csakugyan halvány arczát élénk pir futá el.

— Csak annyi, szép Iréne, hogy én a betegséget is ismerem és az orvosságot is. Neked, ki eleget hallottál az öreg Aniczáról, tudnod kellene ezt.

— Arra, mi nekem fáj, nincsen neked irad.

— Hátha mégis? — mond az öreg banya ránczos kezeit Iréne hosszú és keskeny ujjaira téve. Hátha Anicza képes volna téged meghordozni mind a két táborban, a nélkül, hogy valaki meglásson, kit nem akarsz?

— Lehetséges volna ez? — kérdi a leány élénk érdekeltséggel.

— Bizonyos, nemcsak lehető. Hiszen kinek ne esnék meg szíve rajtad, te szép virág, kit napról napra hervadni látunk? Van kedvesem, van.

— És mit kívánsz ezen bűvös szerért?

— Ha az ő karjai közt ismét boldog leszel, meg fogsz emlékezni a jó öreg Aniczáról; most pedig ezt a sor gyöngyöt nyakadról leányomnak adod menyasszonyi ajándéku.

— Vedd! — mond a leány a gyöngyfűzért szenvedélyes hévvel leszakítva nyakáról. Vedd, és most beszélj!

— Egy bűvös kenderkötegem van, melyet ha fejedre tettél, végig mehetsz akár mely táboron, a nélkül, hogy egyetlen lélek észrevenne; s ha e köteget — a nélkül azonban, hogy egyetlen ujjal érintenéd, mert akkor bűvereje elvesz — a Csongrád közepén álló nagy kutba bevetted: — kedvesed keresés nélkül előtted áll.

— Jó, megteszem. Tehát még ma?

— Ma? — kérdi gondolkodva a jósnő. Ma lehetetlen. Hanem holnap estve.

— De bátyám tiltja még a kilépést is házunk eresze alól.

— Itt a kapuban fog állani s ha próbára akarod tenni, meglökheted, a nélkül, hogy észre venne. Hát holnap estve.

— De korán. A várakozás miatt meghalok addig.

— Korán, korán, te kis szerelmes bohó! No lám, hogy fog az én Zsuzsánnám ennek a szép klárizsznak örvideni. Él j boldogul, és várj nyugodtan addig szép leány!

Még ugyanaz napon Iréne bátyjával is értekezett a gonosz banya; estvére pedig a magyar tábort s ebben Bicskey Pétert kereste fel; gróf Péterffy örei nem gátolák őt az átmenetelben; a magyar örök pedig Bicskey utasításától várták, hogy megégessék-e vagy vízbe vessék.

— Egy éretted epedő szerencsétlen leányért szántam el magamat a halálra. Látni akar téged még egyszer, mielőtt meghalna.

— Megállj! Irénétől jösz? Beszélj!

— Tőle. Ha még látni akarod, holnap esti kilencz órakor megállsz itt a piacon. Egy leányt fogsz látni, fején kenderköteggel, melyet a kutba fog vetni — ez az ismerető jel. Adj parancsot az öröknek, hogy át bocsássák; s a piacról tilts el mindenkit.

— Akkor inkább elébe megyek.

— Az nem lehet. Nem tudod-e, milyen szemérmes a leány; aztán titok az egész, melyet ha bátyja megtud, nincs oly buvhely, hol hugát fel ne keresse, hogy megölje. Nos reá állasz?

Bicskey megajándékozta a banyát s maga bocsátotta ki az örök között.

— Még egyet — mond a banya mielőtt elváltak. A leány bátyja igen gyanakvó s hugát folyvást szemmel tartja; csak bizonyos mesével lehetett őt elámitani. Azért nehogy addig a leányhoz rohanj, míg a köteget be nem dobtá; ez fogja jelenteni, hogy nincs mitől tartanotok.

— Meglesz; csak sürgesd őt; ne féljen semmitől, az ördögök nagy apjától is megvédem én, ha egyszer karjaim között tartom.

* * *

A hold vörösés fényben úszott az ólom-szinű felhők között, melyek azon nagyrészen feldult és kipusztított vidék fölött lebegtek, melyen a két ellentábor tanyát vert.

A szép Iréne szegényes paraszt öltönyt vett fel s gazdag fűrtjeit két ágban le bocsátá, mint a falusi magyar leányoknál szokás. Szép fehér lábacskaí szabadon kitéve álltak a hideg fogának, mely kapott a finom bőrön, hogy azt vérpirosra fesse.

A göröngyök sem kegyelmeztek; de nem fájt azt neki, — hisz egy óra mulva látni, ölelni fogja azt, kiért még kedves az élet előtte a világon.

Bizalma kiindulása óta minden perczen növekedett. Bátyja a tornáczon állt, midőn a házból kilépett fején a bűvös kendercso-maggal, — de nem látszott az őt észrevenni, bár orra előtt haladt ki a kapun; az utcán vadtekinetű pandurok jártak; nem szólította meg senki; a főhadi szálláson, ablakán kikönyökölve látta gróf Péterffy leányát, de ez nem figyelt reá; a nehézvasok örszemei között is elhaladhatott bán-tatlanul.

Már a szabad mezőre ért és egész lelkét átadta azon édes ábrándnak, melyet a szerető szív akkor érez, midőn választottjához minden lépéssel közeledik. Nem kétkedik, nem gondol a csalodásra ilyenkor senki; csak azon mondhatatlanul édes pillanatra, melynek előérzetében lelkünk úgy örül, úgy

reped, mint gyermek, kihez ajándékot mutatva, vagy karjait kitérve közelg az édes anya.

S mégis úgy tetszett neki, mintha Csongrádhoz közeledve, tagjait valami zsibbadtság fogná el; lábait egyre nehezebbeknek érzé, s kezeivel, melyek egyre mind erőtlenebbekké váltak, görcsösen kellett szoritnia a kenderkévét, hogy a látatlanság e talizmánja épen a magyar örök előtt fejről le ne essék.

Végre átment a vonalon, s most a város utczáin haladt végig. De hosszúnak, iszonyú hosszúnak látszott az; talán a vágytól, a reménytől, vagy a hidegtől, mely tagjait megfagyással fenyegeté.

Végre megpillantá a kutat, de ahhoz már csak vánszorogva ért, s nagy megerőltetésébe került, hogy a gárdolaton át a csomagot fejről a vízbe dobja.

E pillanatban az egyik utczasarkról sebes léptek indultak feléje, s jövő perczben Bicskey tartá az elaléltat karjai között.

— Iréném! kedves angyalom! Csakhogy újra karjaimban tartalak!

— Most már örömet meghalok! — mondja a leány, s szép szemeiből nehéz cseppü örömkönyök hullanak alá. Csakhogy még egyszer láthattalak!

— Dehogy halsz, dehogy halsz édes angyalom, még csak ezután élünk igazán. De milyen hidegek arczod és kezeid! . . . Jer kedvesem. Szállásomban meleg szoba vár rád.

— De nem fog-e látni valaki? — kérdi a leány, szemérmesen hajolva kedvese vállaira.

— Ki látna ily későn? ott kívül ébren vannak; de itt a városban alszik mindenki.

— Én tied vagyok. Vigy, a merre tesszik; de lábamat nem birom, támogatnod kell lépteimet.

A két szerető eltűnt, s a tér, közepén az átkos kuttal, néma maradt.

IV.

Másnap Bicskeyt kedvesével együtt halva találták. De kevés ideig maradt ez ujság.

A ragály, vagy mint akkor nevezék pestis, a legnagyobb dühvel kitört s naponként csoport számra követelte áldozatait.

A gyanu csakugyan a szép Irénére volt, kit az örök láttak a városba menni, fején a kendercsomaggal, s elterjedt a hír, fenn is maradt történetileg, hogy a kender kévéről ragadt az el a magyar táborra.

Eszterháznak visszakellett vonulnia, s Heiszter nagy előmenetelt tett. Elfoglalta a Tisza alvidékét s nagyobb ellentállás nélkül bevonult Erdélybe.

Lélektani tapasztalat, hogy ragály idején maga a félelem legtöbb áldozatot terem, s igen vitéz férfiak, kik hősök a csataterén, százszor néztek szembe a golyóhálállal, irtóznak ezen dicstelen és rohamos enyészettől.

Különösen nagy hatással volt ez a Rákóczy Ferencz sergeire.

Tábornokai épen úgy, mint katonái legtöbbje, házas, családos ember volt, s vesztett csaták mellett azon bizonytalan sors, melynek az otthon hagyott család, vagy azon veszély, melynek a táborral jöttek ki voltak téve, a legtöbbet ingadozóvá tették.

A fárasztó hadviselés csaknem egy év tized óta folyt már; a békés, mint a harci ut több ízben megkisértve, kevés, mondhatni semmi eredményre sem vezetett. A nemzet kifáradtnak látszott a küzdelemben.

S a mint hanyatlott az ügy állása a magyar részen, annyira emelkedett az ellenkezőn.

A császári sergek vezényletét gróf Péterffy vette át, s már azon körülmény, hogy amott is magyar hadvezér parancsnokolt, sokat tett arra, hogy Rákóczy sergeit többen odahagyják, bár országvilág tudta, hogy Péterffy fővezérségét nem annyira harci érdemeinek, mint bizonyos magas rokonszenynek köszönheti, melyet leánya, a bübajos Gábréla, szerzett számára.

De hisz gyenge lelkeknek oly könnyű volt a választás.

Ott kitüntetés, előmenetel, nyugalom és családi élet várt a megtértekre; itt folytonos nyugtalanság, dühöngő ragály, reménytelen jövő.

Mégis akadtak, kik készebbek voltak a szerencsétlen fejdelem sorsát még bujdoklásában is megosztani, mint enni a szolgaság édes kenyerét.

Midőn a fejedelem beteggé lett, tábornokaitól, az egy Károlyin kívül, elhagyatva,

előbb Munkácsra s onnan a lengyelországi határokra vonult, Erdély összes tanácsurái felajánlották, hogy követni fogják szabadon választott fejedelmöket bárhova, csak épen mindennapi kenyeröket biztosítsa. De már nem volt biztos az övé sem; vissza kellett utasítania.

Az alku is megkezdett. Károlyi Sándort bizta meg azzal a fejedelem, kinek keze alatt még szép számu sereg állott.

Husztra rendelt Rákóczy országgyűlést; Károlyban lőn az megtartva. A szathmári béke pontjait gróf Péterffy diktálta s örvendett a kivivott eredménynek.

Ez örömét azonban megkeseríté leányának egy levele, melyet a béke megkötésének napján kapott.

„A sir széléről irom e sorokat, kedves atyám — írta az, — a jósnő szavai beteljesedtek. Az ég keményen bünteti azon kezet, mely az étellel és halállal játszik. Még az uton éreztem, hogy tagjaimat azon zsibbadtság fogja el, melyről a táborban haldokló vitézeinket annyiszor hallottuk pana-

szolni. Ide érve már alig ismertem magamra.

Mégis erőszakoltam a dolgot, hogy legalább még egyetlen egyszer álmodjam végig azon szép álmokat, melyekért ez életben mindent, — még a te közellétedet is feláldoztam.

Most itt vagyok, nála és haldokolva. Hiában tiltám el őt közelemből; ha én meghalok, ő is együtt akar velem meghalni. Vedd áldásomat és légy boldog örökre. Kezeim reszketnek, s még van egy adó, melyet le kell rónom . . . Bocsáss meg s imádkozzál elkárhozott leányodért.“

A gróf kiejt é kezéből a levelet, s kardja markolatát, mely feszületet képezett, ajkaihoz nyomva, csendesen imádkozott.

A szathmári békét Eleonora császárné-jegyvezte alá, mert férje, I. József, kevéssel a felküldés előtt jobb életre költözött.

A bujdosók sirja felett áldott mezei virágot ingat a szél s fejfáikat megcsókolja a Magyarországból délre költöző vándor fecske!

P. SZATHMÁRY KÁROLY.

É R T E S Í T Ő.

„A nemzeti művelődés alapja. Írta Karsányéki G.“ Alkotmánytalan népeknél elég egy országban egy pap. Csak az uralkodónak vagy miniszterének van joga beszélni, a népnek hallgatás a kötelessége. E hallgató rendszer nem teszi bölcsesé, s még kevésbé ékeseszólóvá. Csak alkotmányos nemzetnél van divatja és hatalma a szónak. Az utolsó polgár, mint az első, hogy a közügyekre befolyhasson, kénytelen a szó hatalmát gyakorolni, s míg egyfelől a közügy valamely ágát mozditja elő, szolgálatot tehet a nemzeti nyelvnek is, közvetőleg az irodalomnak. Azon törekvés, hogy közönségesen érthető legyen ha magas eszméket ad elő, s az élet legapróbb részleteivel is foglalkozó politikában a csekélynek látszónak érdeket adjon, üdvös irányt ad általán a stílnak és a gondolkodásnak, melyet világosságra és szabatoságra szoktat. Egyrészt az alkotmányos életnek köszönheti tán az angol, hogy stílja valamint gondolkodása oly magosan áll a németé fölött. A német irodalomban a pedans, nehézkes, szörszálhasogató elemzésekben a fődolgot szem elől tévesztő, s az osztályzások és formalitások között a dolog kergén rágódó előadási forma uralkodik. Akkor is mélynek akar látszani, mikor tulajdonkép a lehető legfelületesebb. Stíljából ismerünk a professorok

nemzetére. Az élő szó magasb eszmék körül, a semestrisekre szabott egyetemi cursusokban járja a malomhajtó körutat. Az angol irodalom, minden ágában, nemcsak egyszerű, világos, hanem a vaskosságig csontos és izmos s a gorombaságig erőteljes, kézzelfoghatóságig ügyekszik érzékelhetővé tenni a tárgyakat, a helyett, hogy abstractiókban adná a magyarázatok magyarázatának magyarázatát. Az angol stílon megismerszik, hogy mindennap a néptömegek zajos éljenei, morgása és füttyei, a legkeményebb parlamenti viharok közt edződött és lett hatalmassá. A hol a szó oly hatalom, hogy a legmagasb polczot biztosítja, mindent elkövetnek, hogy az világos és hathatós legyen.

A szónoklat igen nagy hatással van irodalmunkra. Mily nagy veszteség volt tizenkét évi némasága, s mily nagy volt befolyása mindjárt kezdetben, a mint a közügyek magyar nyelven kezdettek folyni. Kölcsey elmondott s el nem mondott beszédei nagyobb hatásuak voltak irodalmunkra is, mint versei. Nem is számítva politikai horderejüket, mennyit tőnek a magyar próza emelésére Széchenyi, Dessewffy Aurél, Kossuth, Deák és mások! Többet talán, mint a másodrendű költők művei.

Ujabb időkben nem is csak élőszó a politikai

küzdelmek fegyvere. Messzebbre ható és nagyobb mérvű eszméket felőlel a sajtó, kivált röpiratokban és könyvekben. Itt még több férhet szóhoz, s az alapos ismeret, tudomány, az előadási művészetel párosulva e téren ütheti helyre, a mit talán a hevenyésző szónoki küzdőhomokon veszíthet. Itt folyhatnak a nagyobb polemiák, s némi, tán csak számos év múlva napi renden leendő kérdésekre a tüzetes előkészítések. Mindezekben már közvetlenebbül nyer az irodalom. A gondolatok surlódása, az éles polemiák a stílnak is több erőt, az eszmének nemcsak nagyobb tisztaságot, hanem mintegy kifejtettebb jellemet adnak. A könyvharczoknak már is temérdekét köszönhet irodalmunk: hogy egyebet ne említsünk, a tizenhetedik századbéli irodalmat a vallásos polemiák virágoztatták fel s ezeknek köszönhetjük Pázmán Péter monumentális stílját — s a Kossuth-Széchenyi-féle polemia maga egész kis irodalom.

E szerint nincs talán helyén kívül a „Figyelő“-ben a politikai szónoklat és irodalom újra-ébredését üdvözlenünk, mint a mely egyik hatalmas szövetséges társa a nemzeti nyelvben és írásbeli művészetben való haladásunknak. Politikai életünk új fordulata még sokkal újabb, semhogy nagy aratást várhatnánk; — s egy két fecske nem csinál tavaszt. De az első fecskék után várhatjuk a többit is.

A fenebbi röpiratot őszinte hazafiság, felekezeti nélküliség részrehajlatlanság, más felől nagy olvasottság s élettapasztalás teszi üdvös, egészséges olvasmányává. A vallásos közérkölciségről, mint a nemzeti művelődés alapkövéről, a nemzeti jellemről s annak fejlesztéséről, a nevelés fontos ügyéről, tudományunkról, irodalmunkról helyes és mérsékelt nézeteket találunk benne. Különösen a köznevelésről irt szakaszt ajánljuk a szakemberek figyelmébe. Szerző nem azok közé tartozik, kik erőnek erejével új eszmét akarnak mondani, hogy azok által magát megbámultassa a nagyobb rész-nél s kinevettesse a tapasztaltabb és érettebb olvasóval. Új téveszmét hirdetni több dicsőséggel járhat, mint igazságot ismételni, de az utóbbi több becsüléssel jár. Különben ez eszmék a felvilágosultabb kisebb rész előtt ha nem újak is, a nagyobb rész igazolva fogja látni magára nézve a munka megjelenését. A művelt szerző az újabb eszmék színvonalán látszik állani, s ezeket széles körben s mintegy ránk alkalmazva akarja megismertetni. Azonban a czélt, hogy közérthetőségű legyen, a munka nem minden részében találjuk egyaránt megközelítve. Kivált a munka első felében, a hol általánosab eszmékkel foglalkozik, nem szab erőteljes körvonalakkal pontos határt eszméinek, melyek nincsenek szembetűnő világossággal csoportosítva, úgy hogy ez eszmék világosság és

árny, s kellő megtestesítés hiányában határozatlanul folynak széllyel és futnak egymásba. Az olvasó az elvont eszmék ködébe vész el, — a hol tisztán nem veheti ki se a tárgyakat se az utat. A gondolatmenet fonalát gyakran elejti a labirynth közepett. Nem kis mértékben okozzák e homályt a gyakori költői és rhetoricai képek és hosszú hasonlatok, melyek a könyv első felében gyakoriab-bak. A könyv utolsó fele, a hol kevesebb a költői czifraság, de több gyakorlati, tapasztalati, valamint történeti tényt találunk csoportosítva, világosabb. Ezen rész nemcsak tanulságosabb, hanem kellemesb olvasmány az elsónél.

Szerző szépségre, esinra törekszik előadásában; — de úgy tetszik, amaz a piperéhez közelit, ez a mesterkéléshez. A hasonlatok, a gyakran halmozott epithetonok terhelik az előhaladást az olvasásban. A ki az igazságot szomjuhozza, még nagyobb szomjuságot érez itt, a hol sok előkészület után jut a dolog velejéhez. — Terheli szerző előadását a nyelv szokatlansága is. Alkalmazza az elméleti nyelvtudósok minden messziről hozott szabályát, melyeket pedig egész merevséggel nem igen tűr meg az élő nyelv; átveszi a német philosophia példájára egy új, csupán a philosophoknak való nyelvet alkotni akarók minden *újhitásait*. Hunfalvy nyomán nem mondja tisztelni, hanem titztölmi, nem elégedni, hanem elégödni; — (miért nem írja egyuttal követölni?); A philosophiai új magyar nyelv „valárdiság“-a, „anyagelviség“-e, „nagyánt“ stb. mind elfogadott s örömet használt szavai. Ezenkívül maga is szabadon bánik a nyelvvel „észleli és *szivleli*“ tán itt olvastuk először, — többek között, — az *épen*-t két *p*-vel írja, a *mely*-et két *l*-lel. Mindezek csekélységek, de összesen valami különczös színt adnak a stílnak. A sok újítás, a szavak szokatlan használata nehezé teszik a megérthetést; mert a tárgyról a figyelem egyrészt a külsőségekre fordítatják az olvasóval. — Mindezekre annyival kevesebb szükség van, mivel szerző nem azon újítók közé tartozik, kiknek nem levén egészen anyai nyelve a magyar, a mesterkélés erőszakai nem sértik érzéköket; hanem inkább nagyon jól ismeri még a nép nyelvét is eredeti forrásánál, s e részben sok találó kifejezést is foglal magában e könyv. — De általán nem közelít meg a czélt, hogy érthető és élvezetes olvasmány legyen a könyv szélesebb körökben. Átalán nem tartjuk sem sikert ígérő, sem üdvös törekvésnek azon tudós pártét, mely nálunk hegeli szabadsággal akar philosophiai új nyelvet teremteni. Ohajtásunk, hogy első szabály legyen a világosság és közérthetőség minden irományban, a hol a tárgy különben maga nem oly magas, hogy a közönség általános eszmekörét meghaladja.

V E G Y E S.

— Megjelent Lampelnál: „Nemzeti Dalkönyvecske. Harmadik, népdalokkal bővített kiadás.“ E Nemzeti dalkönyvecske, melyet még (a cigány adoma szerint) pisztoly korából ismerünk, igen szépen kinőtte magát, úgy hogy most már dalkönyvnek is beillik. 504 lapra terjedő, apró nyomatu diszkiadása igen csinos; a költemények beváltatása ellen sem igen lehet panasz *aesthetikai* tekintetben. De két oldala van a dolognak. Az ily anthologiák kiadói csak *látszóan* terjesztik az irodalmat. A közönség annál inkább mellőzheti gondolja teljes munkák vételét, minél több író savátjává fölleli az ily gyűjteményben. Ezért az irodalom ha köszönetet mond is kiadó uraknak a vállalkozásért, s a boldogított szerző egy-egy tiszteletpéldányért : rendszeren savanyu arcczal teszi azt, melynek savanyuságát csak az illető § a német sajtótörvényben, édesíti meg.

— Dugonics összes művei az előfizetők kis száma miatt nem fognak megjelenni. Az előfizetők pénzüket Schröck Ferencz szegedi tanár urtól visszavehetik. — Sajnos, de ki tehet róla. Ily vállalat kivételéhez vagyonos közönség kellene, mely a könyvet megvegye, habár nem olvassa is. A mi könyv-vevő s olvasó közönségünk, az a maroknyi csapat, mely minden előfizetésnél helyt áll, míg bírja, többnyire nem a dugogdagok közül telik. Ez nem democrat feljajdulás, ez kiáltó szó, irodalmunk mellett, a *pusztában!* Igen, igen : még mindig pusztában. Unalmas, de igaz.

— Az „Izraelita magyar egylet“-ben tagok és nem tagok számára máj. 20-a óta előadások tartatnak a magyar nyelvből. Beck Károly pedig az Európa teremében tart 21-k és 23-án felolvasásokat, féltizenkettőkor. Tárgyai : 1. Ferencz császár és b. Wesselényi. 2. Teleki gróf. 3. Jadwiga (öt énekben). 4. A zsidó emancipatio Magyarhonban. Természetesen, németül.

— Hirszerint a nemzeti színházban nem sokára (csakhogy ez a mi árva intézetünknel igen nyúlós határidő) egy történeti dráma kerülne padra : „Csák“ Szathmáry Károlytól. „Fölkele Csák . . .“ mondja Vörösmarty. No, majd meglátjuk : *fölkel-e* Csák?

— A francia akadémianak 20,000 frankos nagy jutalma e napon került eldöntés alá. A jelenlevő 21 tag közül hét Jules Simon-ra, hat George Sand-ra, ugyanennyi Henri Martin-ra adta szavazatát; kettő nem szavazott. Miután a jelöltek közül egyik sem nyert általános többséget, az eldöntő szavazás 8-ad napra halasztaték.

— Az 1862-ki londoni világtárlat alkalmából, hová csak *modern* festmények vétetnek föl, az

(angol) Athenaeum fejtegetés alá veszi e kérdést : mi a *modern* művészet? Némelyek, ugymond, szorosán a jelent értik. Mások néhány évvel vissza is mennek. Egy harmadik vélemény szerint jelen század kezdete, mások szerint a Royal Academy alapítása 1768-ban lenne a legjobb határvonal, mely a középkori művészetet a maitól elválasztsza. Némelyek a mult század elején kezdenék. A cikk írója elősorolja mindegyik emberöltő hírneves festőit, s öröm olvasnunk a mult század első felében magyar *Kupeczkynk* nevét is a jelesek közt. Cikkíró véleménye oda üt ki, hogy azon művészekről fogadtassék el festmény, kik egy századdal a tárlat éve előtt, s így 1762-ben, s attól kezdve mostanig, éltek; támogatván javaslatát azzal is, hogy így a 64-ben meghalt Hogarth, ki az angol festőiskola jellemét legnemzetiebben fejezi ki, nem fog a tárlatból kimaradni, mint az esetben, ha valami újabb időhatár vonatnék. — Hát a mi festőink mozognak-e?

— Madarász festő hazánkfiának négy képe : Hunyadi a sirboltban, Zach Feliczán, Zrinyi Ilo-na s még egy, I. Napoleon életéből, elfogadtatott Párisban azon választmány által, mely a világtárlatra szánt művek befogadása iránt határoz. Nyolcezer festményből csak három ezer részesült e szerencsében.

— Szegeden nagyban foly a névmagyarítás. Vajha elég idő legyen rá, hogy az új nevek föl is ragadjanak s a régiek feledésbe menjenek; nehogy valamely conscriptio megint visszamagyarítson, mint sokakat 49 után.

— Azt mondják, hogy bizonyos dr. Mayer a *ventriloquistica* (hasbeszélési tudomány) *professora*, Pestre szándékszik, itten előadásokat tartandó. Nem csak mutogatja *művészetét*, hanem magyarázza is, és a *ventriloquistica történetét* vázlatban lehozza a legködösebb *ókortól* kezdve mostanig. Aztán legyen valaki polyhistor, ha már a hasbeszéd is rendszeres tudomány!

— Megjelentek „Kipfelhauser költeményei. A szerző arczképével.“ — Boldog Kipfelhauser! Mily elégedetten ül ott, íróasztalánál, kezében toll, cokkás pantalona szárait egymáson nyugasztva, milliomos kabátban, fehér nyakkendőcsokorral, tepsi-ragyogásu arcczal, írva halhatlan költeményeit. Csak orrán több az életöröm, mint némely embernek egész életében. Soha hivebb arczképet! — Igazad van, Kipfelhauser, mit is buslakodnál, hiszen akár jobbra, akár balra . . . most *neked fűtyöl*. — Nem szükség, hogy *mi* ajánljuk e korszerű s többnyire valóban elmés költeményeket.

ÚJ KÖNYVEK*).

A magyar tudományos AKADÉMIA 1860. Oct. 12. tartott ünnepélyes KÖZ ÜLÉSÉNEK s az oct. 13. tartott SZÉCHENYI-ÜNNEPÉLYNEK TÁRGYAI. A magyar tud. Akadémia Évkönyve X kötet 1. darabja. (Emich, Pest 1860.)

HONVÉDEK NAPLÓ JEGYZETEI. Összegyűjté *Korányi* Viktor. Második javított kiadás. (Emich, Pest.)

BÁRÁNY-FELHŐK. Beszélyek. Irta *Zlinszky* István. Két kötet. Ára 1 ft. 50 kr. (Ráth, Pest.)

KIS-KUN-HALAS város TÖRTÉNETE. Irta *Tooth* János. Jegyzetekkel s oklevélzárral ellátva kiadta *Szildgyi* Sándor. (Nagy-Körös (azaz hogy *Kecskemét*). A kiadó tulajdona). Ára 1 ft.

TÖRTÉNELMI és VALLÁSTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSEK. Közli *Löv* Lipót. (Burger, Szeged.) Ára 80 kr.

A KÖZPONTOSÍTÁS ellentétben a kor igényeivel. Ára 40 kr. (Burger, Szeged.)

IRODALMI PÖR a philosophia ügyében. Species facti. Előadó: *Brassai* Sámuel. (Stein, Kolozsvár.)

MAGYAR NYELVÉSZET. Szerkeszti *Hunfalvy* Pál. Hatodik évfolyam. I. II. füzet. Előf. ára 6 füzetnek 5 ft. 25 kr. (Osterlamm, Pest.)

SOMOGYI EMLÉNY. Szerkeszté és kiadta: *Horváth* Gyula. (Veszprémben, Ramazetter Károly betűivel 1861.) Ára 1 ft.

PÁRISI EMLÉKEK. Irta (Hiador) *Jámbor* Pál. I. II. kötet. (Oblath, Szabadka.)

AZ UTÓSÓ CZAPOROG. Orosz történeti regény két szakaszban, utójátékkal. Viardot után írta *Khern* Ede. A tiszta jövedelem fele nyilvános számadás mellett a m. t. Akadémia palotájára van felajánlva. (Az író tulajdona, Brassó.)

EGY IZRAELITA SZÓZAT a magyar képviselők üdvözléteül stb. Irta *Krausz* Zsigmond. (Engel és Mandello, Pest.)

A SZOMORFALVI TANITÓ. Növelészetű iránybeszély. Irta *Szeberényi* Andor. Ára 20 kr. (Burger, Szeged.)

ATALA KÖLTEMÉNYEI. (Emich, Pest.) Ára ?

WOHL JANKA KÖLTEMÉNYEI. Kiadja *Jókai* Mór. (Engel és Mandello, Pest.)

SZEGÉNY GAZDAGOK. Regény *Jókai* Mórtól. IV. kötet. AZ UTOLSÓ BUDAI BASA. Történeti elbeszélés *Jókai* Mórtól. Ára 4 kötetnek 4 ft. (Emich, Pest.)

JÓKAI MÓR MUNKÁI. Népszerű kiadás. XXI—XXIV kötet: CSATAKÉPEK I—III k. és BUJDOSÓ NAPLÓJA I. k. Ára füzetenkint 40 kr. (Heckenast, Pest.)

ESZTER a szép kardalnoknő. Regény. Irta *Vadnai* Károly. Két kötet. (Engel és Mandello, Pest.)

FIUME a magyar országgyűlésen. *Szalay* László által. Ára 40 kr. (Ráth, Pest.)

MAGYARORSZÁG CSALÁDAI, czimerekkel és lezármasztási táblákkal. Irta *Nagy* Iván. Kilencedik kötet. 1—2 füzet: *Lázár*—*Madách*. Ára 1 ft. 70 kr. (Ráth, Pest.)

UTAZÁS KELETEN. Irta *Orbán* Balázs. Első kötet. Ára egy kötetnek 1 ft. (Stein, Kolozsvár.)

AZ ANGOL PARLIAMENT és eljárása. Irta *May* Erskine Tamás. Átdolgozta *Barsi* József. I. II. könyv. (Ráth, Pest.)

II. RÁKÓCZY FERENCZ emlékirata a magyar hadjáratról. 1703—1711. Kiadja *Ráth* Károly, akad. tag. (Ráth, Pest.) Ára 2 ft.

DEBRECZENI ELLENŐR. Irják *többen*. Ára füzetenként 30 kr, hat füzeté 2 ft. (Telegdi, Debreczen.)

MAGYARORSZÁG KÖZJOGA a mint 1848-ig s 1848-ban fenállott. Rendszeresen előadva *Récsi* Emil által. Második füzet. Az egész (mintegy 30 ivnyi) munka előf. ára 3 ft. (Pfeifer, Pest.)

MULTUNK HÖLGYEI. Hazai történelem. Regényes krónika-modorban magyar hölgyek számára. Irta *Remellay* Gusztáv. Második kötet. (Engel és Mandello, Pest.)

NEMZETI DALKÖNYVECSKE. Harmadik, népdalokkal bővített kiadás. Diszkiadás. (Lampel, Pest.)

SÁROSPATAKI FÜZETEK. Protestans és tudományos folyóirat. Egyház és nevelés, tudomány és irodalom körében. Kiadják a sárospataki ev. ref. főiskola tanárai. Szerkeszti *Antalfi* János gimnáziumi tanár. Ötödik évfolyam. III. és IV. Előf. ára 10 füzetnek 6 ft. (Jäger, S.-Patak.)

SÁROSPATAKI NÉPSZERŰ NAPTÁR 1861. A sárospataki ref. főiskolai testgyakorló intézet (gimnasztika) javára. Szerkeszti és kiadja *Antalfi* János tanár. (Jäger, S.-Patak.)

Q. HORATIUS FLACCUS értelmezve *Szenihmártony* József által. Két pengő Vj-pénz, FLACCVs! beCseD a Magyarok közt. (Jäger S.-Patak.)

KIPFELHAUSER KÖLTEMÉNYEI. (A szerző arczképevel.) Ára 65 kr. (Emich, Pest.)

NYILT LEVELEZÉS.

Hanvára . . . Kaptuk a levelet és pénzt. De a verset nem j
Kolozsvárra . . . „Várás és nem-jövés után“ mikor következik az : „Édes szívem-kénye?“

Budán s egyébütt. Azon tisztelt pártolóit a Kisfaludy-Társaságnak, kik Bécsből mostanában a honba tették át lakásokat, kéri a társaság igazgatója, sziveskedjenek új lakások hollétét és számát vele tudatni, nehogy a könyvilletmények nem sokára megkezdendő szétküldésében hiba történjék. Ugyanezt más tisztelt pártolókra is kiterjeszti, kik azóta, hogy adreiszöket beküldötték, lakhelyet változtattak. *)

*) Kéretnek a hazai lapok e néhány sor fölvételére napi hireik közé. Szerk

TARTALOM.

Megint a kritikáról. (Szász Károlynak.) I. Gyulai P. — Az új görög költészet. Tély F. — Ebéd után. Tompa M. — A megátkozott leány. P. Szathmáry K. — Értesítő. — Vegyes. — Új könyvek. — Nyílt levelezés.

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé tephessük, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek. A szerkesztőség.